

ՆԱՆՈՒՆ ՆԱՅԱՍԱԿՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՆԱՅԱՍԱԿՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՆՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ

Ո Ր Ո Շ Ո Ւ Մ Ը

ՆՏ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՆԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՆՏ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 1087.1-ՐԴ ՆՈՂՎԱԾԻ՝ ՆՏ ՍԱՆՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ 14-ՐԴ ՆՈՂՎԱԾԻՆ, 27-ՐԴ ՆՈՂՎԱԾԻ 1-ԻՆ, 2-ՐԴ ԵՎ 3-ՐԴ ՄԱՍԵՐԻՆ ԵՎ 43-ՐԴ ՆՈՂՎԱԾԻՆ ՆԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԲՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղ. Երևան

15 նոյեմբերի 2011թ.

Նայասարանի Նանրապետության սահմանադրական դափարանը՝ կազմով. Գ. Նարոյթյունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Նովհաննիսյանի, Ն. Նազարյանի (զեկուցող), Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմող՝ ՆՏ մարդու իրավունքների պաշտպան Կ. Անդրեասյանի, ՆՏ մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմի աշխատակիցներ Գ. Պետրոսյանի եւ Ն. Ադամյանի,

գործով որպես պարասխանող ներգրավված՝ ՆՏ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՆՏ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ա. Մխիթարյանի,

համաձայն Նայասարանի Նանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետի, «Սահմանադրական դափարանի մասին» ՆՏ օրենքի 25, 38 եւ 68-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում բանավոր ընթացակարգով քննեց «ՆՏ մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումի հիման վրա՝ ՆՏ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի՝

ՏՏ Սահմանադրության 14-րդ հոդվածին, 27-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ եւ 3-րդ մասերին եւ 43-րդ հոդվածին համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը ՏՏ մարդու իրավունքների պաշտպանի՝ 13.10.2011թ. ՏՏ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Լսելով գործով գեկուցողի հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի բացատրությունները, հետազոտելով Նայաստանի Նանրապետության քաղաքացիական օրենսգիրքը, օրենսդրության այլ ակտեր, վիճարկվող խնդրի իրավակարգավորման վերաբերյալ միջազգային արդարադատական եւ իրավական պրակտիկան, Նայաստանի Նանրապետության սրանձնած միջազգային պարտավորությունները, ինչպես նաեւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Նայաստանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Յ**.

1. ՏՏ քաղաքացիական օրենսգիրքը ՏՏ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 1998 թվականի մայիսի 5-ին, Նայաստանի Նանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 1998 թվականի հուլիսի 28-ին եւ ուժի մեջ է մտել 1999 թվականի հունվարի 1-ից:

Օրենսգրքի՝ սույն գործով վիճարկվող «Պատվին, արժանապատվությանը կամ գործարար համբավին պարճառված վնասի հատուցման կարգը եւ պայմանները» վերաբառությամբ 1087.1-րդ հոդվածը սահմանում է.

«1. Անձը, որի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը արապավորել են վիրավորանքի կամ գրպարության միջոցով, կարող է դիմել դատարան՝ վիրավորանք հասցրած կամ գրպարություն կատարած անձի դեմ:

2. Սույն օրենսգրքի իմաստով՝ վիրավորանքը խոսքի, պատկերի, ձայնի, նշանի կամ այլ միջոցով պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը արապավորելու նպատակով կատարված հրապարակային արտահայտությունն է:

Սույն օրենսգրքի իմաստով՝ հրապարակային արտահայտությունը Կվյալ իրավիճակում եւ իր բովանդակությամբ կարող է չհամարվել վիրավորանք, եթե այն հիմնված է ստույգ փաստերի վրա (բացառությամբ բնական արարների) կամ պայմանավորված է գերակա հանրային շահով:

3. Սույն օրենսգրքի իմաստով՝ գրպարությունը անձի վերաբերյալ այնպիսի փաստացի Կվյալներ (statement of fact) հրապարակային ներկայացնելն է, որոնք չեն համապատասխանում իրականությանը եւ արապավորում են նրա պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը:

4. Զրպարության վերաբերյալ գործերով անհրաժեշտ փաստական հանգամանքների առկայության կամ բացակայության ապացուցման պարտականությունը կրում է պարասխանողը: Այն փոխանցվում է հայցվորին, եթե ապացուցման պարտականությունը կրում է պարասխանողը: Այն փոխանցվում է հայցվորին, եթե ապացուցման պարտականությունը պարասխանողից պահանջում է ոչ ողջամիտ գործողություններ կամ ջանքեր, մինչդեռ հայցվորը փրապետում է անհրաժեշտ ապացույցներին:

5. Սույն հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված փաստացի փյալները հրապարակային ներկայացնելը չի համարվում գրպարություն, եթե՝

1) դրանք տեղ են գրել մինչդարական կամ դարական վարույթի ընթացքում վարույթի մասնակցի կողմից քննվող գործի հանգամանքների վերաբերյալ կարարված արտահայտությունում կամ ներկայացրած ապացույցներում.

2) դա փյալ իրավիճակում էի իր բովանդակությամբ պայմանավորված է գերակա հանրային շահով, էի եթե փաստացի փյալները հրապարակայնորեն ներկայացրած անձն ապացուցի, որ ողջամտության սահմաններում ձեռնարկել է միջոցներ՝ պարզելու դրանց ճշմարտությունը էի հիմնավորվածությունը, ինչպես նաեի հավասարակշռված էի բարեխղճորեն է ներկայացրել այդ փյալները.

3) այն բիում է գրպարության ենթարկված անձի կամ նրա ներկայացուցի հրապարակային ելույթից կամ պարասխանից կամ նրանցից ելնող փաստաթղթից:

6. Անձն ագարվում է վիրավորանքի կամ գրպարության համար պարասխանարվությունից, եթե իր արտահայտած կամ ներկայացրած փաստացի փյալները լրարվական գործակալության տարածած տեղեկարվության, ինչպես նաեի այլ անձի հրապարակային ելույթի, պաշտոնական փաստաթղթերի, լրարվության այլ միջոցի կամ հեղինակային որեի է ստեղծագործության բովանդակած տեղեկարվության բառացի կամ բարեխիղճ վերարտադրությունն են, էի դա տարածելիս հղում է կարարվել տեղեկարվության աղբյուրին (հեղինակին):

7. Վիրավորանքի դեպքում անձը կարող է դարական կարգով պահանջել հետելյալ միջոցներից մեկը կամ մի քանիսը՝

1) հրապարակայնորեն ներողություն խնդրել: Ներողություն խնդրելու ձեը սահմանում է դարարանը.

2) եթե վիրավորանքը տեղ է գրել լրարվական գործունեություն իրականացնողի տարածած տեղեկարվության մեջ, ապա լրարվության այդ միջոցով լրիվ կամ մասնակի հրապարակել դարարանի վճիռը: Նրապարակման եղանակը էի ձավալը սահմանում է դարարանը.

3) սահմանված նվազագույն աշխատավարձի մինչև 1000-ապարիկի չափով փոխհատուցում վճարել:

8. Զրպարություն դեպքում անձը կարող է դարձնել կարգով պահանջել հետևյալ միջոցներից մեկը կամ մի քանիսը՝

1) եթե գրպարությունը տեղ է գրել լրարվական գործունեություն իրականացնողի փարածած տեղեկարվության մեջ, ապա լրարվության այդ միջոցով հրապարակայնորեն հերքել գրպարություն համարվող փաստացի տվյալները եւ (կամ) հրապարակել դրանց վերաբերյալ իր պարասխանը: Ներքման ձեւը եւ պարասխանը հաստատում է դարարանը՝ ղեկավարվելով «Զանգվածային լրարվության մասին» Նայաստանի Նանրապետության օրենքով:

2) սահմանված նվազագույն աշխատավարձի մինչև 2000-ապարիկի չափով փոխհատուցում վճարել:

9. Եթե վիրավորելիս կամ գրպարելիս հղում չի կարարվել տեղեկարվության աղբյուրին (հեղինակին), կամ տեղեկարվության աղբյուրը (հեղինակը) հայտնի չէ, կամ լրարվական գործունեություն իրականացնողը, օգտվելով տեղեկարվության աղբյուրը չբացահայտելու իր իրավունքից, չի հայտնում հեղինակի անունը, ապա փոխհատուցման պարավորությունը կրում է վիրավորանքը կամ գրպարությունը հրապարակային ներկայացնողը, իսկ եթե այն ներկայացվել է լրարվական գործունեություն իրականացնողի փարածած տեղեկարվության մեջ, ապա լրարվական գործունեություն իրականացնողը:

10. Անձը չի կարող օգտվել սույն հոդվածի 7-րդ եւ 8-րդ կետերով սահմանված պաշտպանության միջոցներից, եթե նա մինչև դարարան դիմելը «Զանգվածային լրարվության մասին» Նայաստանի Նանրապետության օրենքով սահմանված կարգով պահանջել է հերքում եւ (կամ) իր պարասխանի հրապարակում, եւ լրարվական գործունեություն իրականացնողը կարարել է այդ պահանջը:

11. Սույն հոդվածի 7-րդ եւ 8-րդ կետերով սահմանված փոխհատուցման չափը սահմանելիս դարարանը հաշվի է առնում կոնկրետ գործի առանձնահատկությունները, ներառյալ՝

1) վիրավորանքի կամ գրպարության եղանակը եւ փարածման շրջանակը:

2) վիրավորողի կամ գրպարողի գույքային դրությունը:

Սույն հոդվածի 7-րդ եւ 8-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում փոխհատուցման չափը սահմանելիս դարարանը չպետք է հաշվի առնի վիրավորանքի կամ գրպարության հետեւանքով պարճառված գույքային վնասը:

12. Սույն հոդվածի 7-րդ և 8-րդ կետերով սահմանված պաշտպանության միջոցներն իրականացնելու հետք անձն իրավունք ունի իրեն վիրավորանք հասցրած կամ գրպարված անձից դատական կարգով պահանջելու վիրավորանքի կամ գրպարվածության հետքեւանքով իրեն պարճառված գույքային վնասները, ներառյալ՝ ողջամիտ դատական ծախսերը և խախտված իրավունքների վերականգնման համար իր կարարած ողջամիտ ծախսերը:

13. Սույն հոդվածով սահմանված կարգով իրավունքի պաշտպանության հայց կարող է ներկայացվել դատարան՝ վիրավորանքի կամ գրպարվածության մասին անձին հայտնի դառնալու պահից հետո՝ մեկ ամսվա ընթացքում, սակայն ոչ ուշ, քան վիրավորանքի կամ գրպարվածության պահից վեց ամսվա ընթացքում»:

2. Դիմող կողմը գտնում է, որ վիճարկվող հոդվածի նորմերն առաջացնում են իրավական անորոշություն և պայմաններ սրեղծում վիճարկվող հոդվածի կամայական և փարածական մեկնաբանման ու կիրառման համար, չեն բացահայտում «գրպարվածություն», «վիրավորանք», «հրապարակային», «գերակա հանրային շահ», «հավասարակշռված և բարեխղճորեն» և մի շարք այլ բառակապակցությունների բովանդակությունը, ինչն իր հերթին վրանգում է իրավունքների սահմանափակման սահմանադրական սկզբունքների իրացումը, հակասության մեջ է դնում այդ հոդվածը ՏՏ Սահմանադրության հետ՝ խախտելով ՏՏ Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի և 27-րդ հոդվածի (1-ին, 2-րդ և 3-րդ մասեր) նորմերը: Բացի դրանից, վիճարկվող նորմերից բխում է, որ որպեսզի կարարված արտահայտությունը համարվի «վիրավորանք», իսկ փաստացի փվյալները ներկայացնելը՝ «գրպարվածություն», արտահայտությունը պետք է կարարվի հրապարակային, իրականությանը չհամապարասխանող փաստացի փվյալները նույնպես պետք է ներկայացվեն հրապարակային: Այսինքն՝ անձի պարիվը, արժանապարվությունը կամ գործարար համբավն արարավորող ոչ հրապարակային կարարված արտահայտությունը, ինչպես նաև անձի վերաբերյալ իրականությանը չհամապարասխանող և նրա պարիվը, արժանապարվությունը կամ գործարար համբավն արարավորող փաստացի փվյալները ոչ հրապարակային ներկայացնելը դիտվում են որպես որեւէ հետեւանք չառաջացնող արարքներ: Ներեւաբար, ըստ դիմող կողմի՝ վիճարկվող հոդվածն անհավասար դրության մեջ է դնում այն անձանց, ում պարիվը, արժանապարվությունը կամ գործարար համբավն արարավորվել են հրապարակային, և այն անձանց, ում պարիվը, արժանապարվությունը կամ գործարար համբավն արարավորվել են ոչ հրապարակային՝ դրանով իսկ խարականություն սահմանելով նրանց նկարմամբ իրավական վերա-

բերմունքի մեջ, ինչպես նաև գրկելով անձին իր պարիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը ոչ հրապարակային արապավորելու դեպքերում իրավական պաշտպանության հնարավորությունից, եւ այս հիմքերով խախտում է ՏՏ Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվածի նորմերը:

Դիմող կողմը գտնում է նաև, որ ՏՏ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածում արված վիրավորանքի եւ գրպարության հասկացությունների հետ համակարգային առումով փոխկապակցված է նաև նույն հոդվածում ամրագրված՝ վիրավորանքի եւ գրպարության դեպքերում, ի թիվս այլ միջոցների, անձի՝ դատական կարգով փոխհարուցում եւ վիրավորանքի կամ գրպարության հետեւանքով իրեն պատճառված գույքային վնասները պահանջելու իրավունքը: Դիմող կողմը կարծում է, որ վիճարկվող հոդվածում բավարար հստակությամբ չեն բացահայտվում փոխհարուցման նպատակը եւ փոխհարուցում կիրառելու սկզբունքները: Փոխհարուցում պահանջելու նպատակը պետք է սահմանափակվի վիրավորանքի կամ գրպարության հետեւանքով անձի հեղինակությանը պատճառված վնասի հարուցման անհրաժեշտությամբ: Փոխհարուցումը, որը հետապնդում է ցանկացած այլ նպատակ, սահմանափակում է ազատորեն արտահայտվելու իրավունքը, ինչը չի կարող դիտարկվել անհրաժեշտ ժողովրդավարական հասարակությունում: Ըստ դիմողի՝ դատարանի կողմից սահմանվող փոխհարուցման գումարը պետք է համաչափ լինի անձի հեղինակությանը պատճառված վնասին, փոխհարուցման գումարի նկատմամբ դատական հսկողության շրջանակները համարժեք եւ արդյունավետ երաշխիքներ պետք է նախատեսեն անհամաչափորեն մեծ գումարների դեմ, եւ փոխհարուցում վճարելու պահանջը, անկախ դրա չափերից, հանդիսանում է միջամտություն խոսքի ազատության իրավունքի նկատմամբ: Այն պետք է կիրառվի միայն այն դեպքերում, երբ պաշտպանության մյուս միջոցներով հնարավոր չէ վերականգնել անձի հեղինակությանը պատճառված վնասը: Փոխհարուցումը պետք է համաչափ լինի անձի հեղինակությանը պատճառված վնասին: Այն չպետք է օգտագործվի որպես ազատ խոսքը կաշկանդելու դատական լծակ: Միայն այս սկզբունքները հստակորեն ամրագրելով՝ հնարավոր է վերացնել վիճարկվող հոդվածի դրույթների հնարավոր կամայական մեկնաբանությունը եւ ապահովել դրանց համաչափ ու միատեսակ կիրառությունը:

3. Պատասխանողը գտնում է, որ ՏՏ քաղաքացիական օրենսգրքի վիճարկվող հոդվածը նորմատիվ տեսանկյունից չի հավակնում հակասահմանադրական բնորոշմանը: Այն բավարարում է միջազգային, եվրոպական չափանիշները,

մասնավորապես՝ «ՆՆ քաղաքացիական օրենսգրքի վիճարկվող հոդվածը ֆիզիկական անձանց հնարավորություն է տալիս քաղաքացիական դատավարության ընթացակարգերով հասնել իրենց պարվի եւ արժանապարվության, խախտված իրավունքի վերականգնման եւ (կամ) իր պարասխանի հրապարակման, ինչպես նաեւ դրամական հատուցման եղանակով»։ Նմանապես իրավաբանական անձինք՝ նշված ընթացակարգերով եւ եղանակներով կկարողանան պաշտպանել իրենց գործարար համբավը գրպարպչական արտահայտություններից։ Անձի արժանապարվությունը կամ գործարար համբավը պաշտպանվում է ոչ միայն ֆիզիկական անձի, այլեւ զանգվածային լրատվական միջոցների կեղծ կամ վիրավորական արտահայտություններից։ Ըստ պարասխանող կողմի՝ վիճարկվող հոդվածը, սահմանելով քաղաքացիաիրավական պարասխանապարվություն գրպարպության եւ վիրավորանքի համար, ուղղված չէ ՆՆ-ում գուր կարծիքն ազատ արտահայտելու կամ խոսքի ազատության սահմանափակմանը, այն առաջնահերթ ուղղված է յուրաքանչյուր անձի արժանապարվությունը պաշտպանելուն, որն իբրեւ բացարձակ արժեք պահանջում է ոչ միայն արտաքին ազատություն ցանկացած տեսակի ֆիզիկական բռնությունից, այլ նաեւ որպես յուրաքանչյուրի եզակի ներքին էություն՝ նաեւ ազատություն բարոյական բռնությունից, որը չի կարող երաշխավորվել ամենաթողության պարագայում։

Պարասխանող կողմը նաեւ գրնում է, որ վիճարկվող հոդվածի վերը ներկայացված նպարակի մասին է վկայում այն փաստը, որ քաղաքացիաիրավական պարասխանապարվություն է նախարեսվում միայն այնպիսի հրապարակային արտահայտությունների համար, որոնք նպարակաուղղված են արապարվորելու անձի պարիվը, արժանապարվությունը կամ գործարար համբավը վիրավորանքի դեպքում եւ այնպիսի փաստացի տվյալներ հրապարակայնորեն ներկայացնելու համար, որոնք չեն համապարասխանում իրականությանը եւ միաժամանակ արապարվորում են անձի պարիվը, արժանապարվությունը կամ գործարար համբավը։

Ըստ պարասխանող կողմի՝ օրենսդիրը հիմք ընդունելով լրագրողական աշխարանքների առանձնահարկությունը՝ հանրային հնչեղություն ունեցող դեպքերի վերաբերյալ հայարարություններ կարարելու ազատությունը, լուրեր հրապարակելու հրապարությունը, եթե հակառակ դեպքում դա կարող է նվազեցնել ներկայացվող տեղեկարվության հրապարությունը, հնարավորություն է տալիս ազատել պարասխանապարվությունից, անգամ ոչ ճշմարիտ տեղեկարվության համար, եթե դա չի հեարակնղել ակնհայտորեն չարամիտ նպարակ, անձը ձեռնարկել է բոլոր միջոցները այդ տեղեկությունների ճշմարությունը եւ հիմնավորվածությունը պարզելու համար։ Պարասխանող կողմի կարծիքով, վիճարկվող հոդվածը՝ ՆՆ

Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվածի համարեքսպում, չի նախատեսում խտրականություն:

Պարասխանող կողմը նաև գտնում է, որ վիճարկվող հոդվածով նախատեսված իրավակարգավորումը բացառում է փոխհատուցում պահանջել այլ նպատակներով: Դրամական փոխհատուցումը պարվի, արժանապատվության կամ գործարար համբավի պաշտպանության գլխավոր ձեռք չէ: Այդ եղանակով պարիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը պաշտպանելու անհնարինության դեպքում է միայն դատարանն իրավասու կիրառելու օրենքով նախատեսված պաշտպանության մյուս միջոցները: Ընդ որում, դատարանին իրավունք է վերապահված, հաշվի առնելով կոնկրետ եւ հստակ հանգամանքները, առավել մեղմ պարասխանավորություն նախատեսել հրապարակային արտահայտություններ կամ ոչ ճշմարիտ փաստացի տեղեկություններ տարածող անձանց նկատմամբ:

Անդրադառնալով վիճարկվող հոդվածում «հրապարակային», «գերակա հանրային շահ», «հավասարակշռված» եւ «բարեխղճորեն» բառակապակցությունների բովանդակությանը, պարասխանող կողմը գտնում է, որ այդ հասկացությունները հանրածանոթ են եւ չեն կարող տարատեսակ ընկալվել դատարանի կողմից: Տվյալ հասկացությունների բովանդակությունը պետք է դիտարկել տվյալ նորմի համարեքսպում:

4. Սույն գործի շրջանակներում սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում պարզել.

- խոսքի ազատության եւ կարծիքի ազատ արտահայտման իրավունքի՝ որպես ժողովրդավարության կարեւոր նախապայմանի իրացման երաշխավորումը՝ ՆՏ Սահմանադրության 14 եւ 27-րդ հոդվածների իրավակարգավորման, ինչպես նաև 43-րդ եւ 47-րդ/1-ին մաս/ հոդվածների համարեքսպում այդ իրավունքի հնարավոր ու իրավաչափ սահմանափակումների շրջանակներում, ելնելով նաև միջազգային իրավական համընդհանուր սկզբունքներից ու նորմերից,

- անձի պարիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը արտավորող գործողությունների (վիրավորանքի կամ գրպարության) սահմանադրաիրավական բովանդակությունը, ելնելով վեճի առարկա հոդվածի դրույթների իրավական տրամաբանությունից, ինչպես նաև միջազգային իրավական պրակտիկայում առկա դրանց ընկալումներից,

- վիճարկվող նորմերի իրավակարգավորման շրջանակներում անձի պարիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արտավորող գործողությունների

արդյունքում պարճառված անմիջական վնասի դիմաց դատական կարգով համաչափ փոխհատուցում ստանալու իրավունքի երաշխավորման սահմանադրաիրավական բովանդակությունը:

Սահմանադրական դատարանը միաժամանակ գտնում է, որ սույն գործով վեճի առարկա հոդվածի դրույթների սահմանադրաիրավական բովանդակության բացահայտման եւ սահմանադրականության գնահատման համար սկզբունքային նշանակություն ունեն նաեւ.

- ՆՏ միջազգային պարտավորությունների շրջանակներում օրենսդրական զարգացումների հիմնական միտումների բացահայտումը,

- քննվող իրավակարգավորման բնույթի ու իրավական բովանդակության հստակեցումը՝ ՆՏ Սահմանադրության արժեքանական մոտեցումների փեսանկյունից,

- իրավակարգավորման նպատակի, միջոցի ու իրավանորմի կիրառման հետեւանքների իրավաչափ հավասարակշռվածության բացահայտումը:

5. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովը 2007թ. հոկտեմբերի 4-ին ընդունեց թիվ 1577(2007) բանաձեւը գրպարության ապաքրեականացման վերաբերյալ: Շեշտելով, որ գրպարությանն առնչվող օրենքներն այլ անձանց իրավունքների եւ բարի համբավի պաշտպանության իրավաչափ նպատակ են հետապնդում՝ Վեհաժողովը, այնուամենայնիվ, պետություններին առաջարկեց այս օրենքները կիրառել մեծագույն զսպվածությամբ, **քանի որ դրանք կարող են լրջորեն վրանգել արտահայտվելու ազատությունը:**

Վեհաժողովը նաեւ հստակ մոտեցում որդեգրեց, այն է՝ գրպարության համար ազատագրկումը **պետք է անհապաղ չեղյալ հայտարարվի:** Կոչ արվեց անդամ պետություններին՝

- անհապաղ վերացնել գրպարության համար որպես պարժապետակ սահմանված ազատագրկումը,

- սահմանել **ողջամիտ առավելագույն սահման** գրպարության գործերով վնասի փոխհատուցման գումարի չափի առումով, այնպես, որպեսզի **պատասխանատու մամուլի կենսունակությունը չվրանգվի.**

- ապահովել համապատասխան իրավական երաշխիքներ իրական վնասին ոչ համաչափ փոխհատուցում սահմանելու դեմ:

Նիշյալ բանաձեւում ընդգծվեց նաեւ, որ հանրային շահից բխող հայտարարությունները, եթե նույնիսկ ապացուցվում է դրանց ոչ ճշմարիտ լինելը, չպետք է լինեն

պարժելի, եթե դրանք կարարվել են առանց դրանց ոչ հավասարի լինելու փաստի իմացության, առանց վնաս պարճառելու դիրավորության եւ դրանց ճշմարտացիության ստուգման համար համապարասխան ջանքեր են գործադրվել:

Այս բանաձեւի ընդունումից հետո Եվրախորհրդի անդամ շուրջ մեկ տասնյակ երկրներ, այդ թվում՝ Նայաստանը, նախաձեռնեցին համապարասխան օրենսդրական փոփոխություններ՝ վիրավորանքի ու գրպարության ապաքրեականացման ուղղությամբ (2010թ. մայիսի 18-ի ՆՕ-98-Ն օրենքով ուժը կորցրած ճանաչվեցին ՆՏ քր. օրենսգրքի 135-րդ եւ 136-րդ հոդվածները, իսկ նույն օրն ընդունված ՆՕ-97-Ն օրենքով ՆՏ քաղաքացիական օրենսգիրքը լրացվեց նաեւ վեճի առարկա 1087.1-րդ հոդվածով):

Իր հերթին Եվրախորհրդի նախարարների կոմիտեն մի շարք հանձնարարականներ է ընդունել խնդրո առարկա հիմնախնդրի իրավական կարգավորման եւ շահերի ու իրավունքների ողջամիտ հավասարակշռման վերաբերյալ: Մասնավորապես, ԵՆ Նախարարների կոմիտեի Rec(2003)13 հանձնարարականում ճանաչվում է **ուղղման կամ պարասխան ներկայացնելու իրավունքը**՝ հաշվի առնելով, որ ոչ ճիշտ տեղեկատվությունը կարող է, օրինակ, վնաս հասցնել անմեղության կանխավարկածին:

ԵՆ Նախարարների կոմիտեն, մի կողմից, հաշվի է առել, որ արտահայտվելու ազատության իրավունքը ներառում է տեղեկատվություն եւ գաղափարներ ստանալու եւ տարածելու իրավունքը՝ առանց հանրային իշխանությունների միջամտության եւ անկախ սահմաններից, ինչպես դա սահմանված է Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածով, մյուս կողմից՝ նկարի է ունեցել, որ այդ ազատության իրականացումը ներառում է պարականություն եւ պարասխանավորություն, մասնավորապես՝ կապված այլ անձանց իրավունքների կամ բարի համբավի հետ: Ուստի ԵՆ Նախարարների կոմիտեն գտնում է, որ ցանկալի է ապահովել անհարին պաշտպանության համապարասխան միջոցներով.

- ընդդեմ նրա վերաբերյալ ոչ հավասարի տեղեկատվություն պարունակող հրապարակման,

- ընդդեմ նրա մասնավոր կյանքին միջամտող կամ նրա պարիվը, արժանապարվությունը կամ բարի համբավն արարավորող տեղեկատվության՝ ներառյալ փաստերը եւ կարծիքները, անկախ այն հանգամանքից՝ այդպիսի տեղեկատվության տարածումը տեղի է ունեցել տպագիր մամուլի, ռադիոյի, հեռուստատեսության կամ պարբերական բնույթ ունեցող զանգվածային լրատվության այլ միջոցներով:

Բացի դրանից, ԵՄ Նախարարների կոմիտեի՝ «Մամուլի առնչությամբ անհատի պարասխանի իրավունքի մասին» դեռեւս 1974թ. հուլիսի 2-ին ընդունված թիվ(74) 26 բանաձեռով անդամ պետություններին առաջարկվել է, որ անձի՝ մամուլի հետ կապված կարգավիճակը պետք է նվազագույնը համապարասխանի հետեւյալ սկզբունքներին.

- անձի վերաբերյալ զանգվածային լրատվության որեւէ միջոցում հրապարակված փեղեկավարվության առնչությամբ համապարասխան անհատը պետք է ունենա իր հետ կապված ոչ ճշմարիտ փաստերի ուղղման արդյունավետ հնարավորություն, առանց անհարկի ձգձգումների, որոնց ուղղման հարցում նա ունի իրավաչափ շահ, եւ այսպիսի ուղղումները պետք է հնարավորության դեպքում կատարվեն նույն միջոցով,

- անհատը պետք է ունենա արդյունավետ պաշտպանության իրավունք՝ իր հետ կապված այն փաստերի եւ կարծիքների դեմ, որոնք.

ա/ միջամտություն են նրա մասնավոր կյանքին, բացառությամբ, երբ դա արդարացված է **գերակա հանրային շահով**, երբ անձը հստակորեն կամ լռելյայն համաձայնել է հրապարակմանը կամ երբ հրապարակումը փեղի է ունեցել ընդհանուր առմամբ ընդունված պրակտիկայի պայմաններում եւ չի հակասում օրենքին,

բ/ արտավարվել է նրա պարիվը, արժանապատվությունը կամ բարի համբավը, եթե փեղեկավարությունը չի հրապարակվել փոխյալ անձի հստակորեն արտահայտված կամ լռելյայն համաձայնությամբ կամ արդարացված չէ գերակա հանրային շահով եւ հանդիսանում է արդար քննադատություն՝ հիմնված ճշմարիտ փաստերի վրա:

Իրենց հերթին, Եվրախորհրդի փարբեր կառույցներ բազմիցս են շեշտել քննության առարկա խնդրի վերաբերյալ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքին հետեւելու անհրաժեշտությունը: Այդ դատարանը «վիրավորանքին» եւ «գրպարությանն» առնչվող գործերով հստակ իրավական դիրքորոշումներ է արտահայտել, մասնավորապես, «գրպարության» մասին օրենքների որոշակիության, «գրպարության» համար պարասխանավորության համաչափության, փաստերի ճշմարտացիության ապացուցման պարտականությունից ազատելու հիմքերի կամ «ողջամիտ հրապարակման» պաշտպանության հայեցակարգային մոտեցման, կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի պահանջների կատարումը երաշխավորելու վերաբերյալ:

2004թ. դեկտեմբերի 21-ի՝ Բուսույոկն ընդդեմ Մոլդովայի (Busuioc v. Moldova) վճռում, մասնավորապես, Եվրոպական դատարանը գրավ, որ «օրենքով նախատես-

ված» արտահայտության պահանջներից մեկն այն է, որ համապատասխան միջոցը պետք է լինի կանխատեսելի: Նորմը չի կարող համարվել «օրենք», քանի դեռ ձեռակերպված չէ բավարար հստակությամբ, որպեսզի անձին հնարավորություն տա կարգավորելու իր վարքագիծը. անձը պետք է կարողանա փոփոխել հանգամանքներում ողջամիտ կերպով կանխատեսել իր փոփոխ գործողության հետևանքները: Այդ հետևանքները չեն կարող կանխատեսելի լինել բացարձակ որոշակիությամբ: Թեև օրենքում որոշակիությունը մեծապես ցանկալի է, դա կարող է հանգեցնել չափազանց կոշտության, եւ օրենքը պետք է կարողանա հարմարվել փոփոխվող հանգամանքներին: Ներկառար, շափ օրենքներ **անխուսափելիորեն ձեռակերպվում են այնպիսի հասկացություններով, որոնք քիչ թե շափ անորոշ են եւ որոնց մեկնաբանությունը եւ կիրառումը պրակտիկայի խնդիր է:** Միաժամանակ, Եվրոպական դատարանն արձանագրել է, որ գրապարտությանն առնչվող օրենքները՝ պարզ եւ արժանապատվության իրենց շեշտադրմամբ, **անխուսափելիորեն ներառում են անորոշության որոշակի աստիճան:** Այնուամենայնիվ, դա չի գրկում նրանց իրենց «իրավական բնույթից»՝ Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի նպատակների համար: Ներպետական մարմինների խնդիրն է կիրառել եւ մեկնաբանել ներպետական օրենքները:

Գնահատողական դատողությունների եւ փաստերի փարանջափման անհրաժեշտության առնչությամբ Եվրոպական դատարանն իր մի շարք վճիռներում առաջադրել է այն պահանջը, որ **հստակ փարբերակում պետք է կատարել փաստական փոփոխությունների եւ գնահատողական դատողությունների միջև:** Այս հանգամանքը հատուկ կարեւորվել է նաեւ Եվրախորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովի կողմից՝ այս հարցի առնչությամբ մի շարք երկրների օրենսդրական փոփոխությունների վերաբերյալ փորձագիտական եզրակացություններ ներկայացնելիս: Մասնավորապես, քննության առնելով ՏՏ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի նախագիծը՝ հանձնաժողովն իր՝ 2009թ. հունիսի 23-ի CDL-AD(2009)037 միջանկյալ գեկույցում կարծիք է հայտնել, որ հոդվածում օգտագործված «վիրավորանք» եւ «գրապարտություն» եզրույթները հայաստանյան դատարանները պրակտիկայում կիրառելիս պետք է հաշվի առնեն Եվրոպական դատարանի՝ արտահայտվելու ազատությանը վերաբերող նախադեպային իրավունքը, մասնավորապես, դրանում ձեռակերպված այն պահանջը, որ պետք է փարբերակում կատարվի գնահատողական դատողությունների եւ փաստերի միջև:

Նշված նկատառումից ելնելով էր, որ հանձնաժողովն առաջարկեց հոդվածի նախագծում, Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքին համապատասխան, ավելի հստակ եւ ճշգրիտ փարանջափել խնդրո առարկա երկու

եզրույթները՝ վիրավորանքը եւ գրպարությունը, ինչպես նաեւ հստակեցնել դրանցից բխող ապացուցման բեռը: Այս առաջարկության հիման վրա հողվածի նախագծում կարարվեցին որոշ փոփոխություններ:

Այսպիսով, ՏՏ սահմանադրական դատարանը Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային պրակտիկայում ձեւավորված վերոհիշյալ մոտեցումներից է նաեւ ելնում՝ գնահատելու համար դիմող կողմի փաստարկները վիճարկվող նորմերի **իրավական անորոշության** առնչությամբ: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ այդ նորմերով կարգավորվող իրավահարաբերությունների առանձնահատկություններով (գնահատման ենթակա հանգամանքների բազմազանությամբ) է պայմանավորված հայեցողական որոշակի այն ազատությունը, որն օրենսդիրը փրամադրել է դատարաններին՝ վիճարկվող հողվածի նորմերի կիրառմամբ որոշումներ կայացնելիս: Սահմանադրական դատարանը նաեւ գտնում է, որ դատական հայեցողությունը՝ մանավանդ այնպիսի դեպքերում, երբ քննության առարկա է ՏՏ Սահմանադրության 27-րդ հողվածով երաշխավորված խոսքի ազատության սահմանափակման հարցը, **պետք է առաջնորդվի ոչ միայն օրենքի նորմերն իրենց սահմանադրաիրավական բովանդակությանը համապատասխան մեկնաբանությամբ կիրառելու պահանջով, այլեւ միջազգային պրակտիկայով, եւ հատկապես՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքով:**

Քննության առարկա հիմնախնդրի վերաբերյալ հիշյալ եւ մի շարք այլ միջազգային իրավական փաստաթղթերի (այդ թվում նաեւ՝ ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների կոմիտեի կողմից 2011թ. հուլիսի 11-29-ին ժնեւում ընդունված թիվ 34 ընդհանուր մեկնաբանությունը, «ARTICLE 19» կազմակերպության կողմից մշակված մոտեցումները եւ այլն) վերլուծությունը վկայում է, որ, մասնավորապես, համաձայն եվրոպական իրավական ներկա զարգացումների՝

- մամուլի դեմ անձի պարվի եւ արժանապարվության պաշտպանության նպատակով հարուցված հայցերի դեպքում առկա է արտահայտվելու ազատության իրավունքի եւ անձի արժանապարվության բախում, եւ լուծումները պետք է գտնվեն դրանց հավասարակշռման փիրույթում,

- մամուլի միջոցներով անձի պարիվը, արժանապարվությունը կամ գործարար համբավն արափավորելը **համարվում է իրավախախտում, սակայն ոչ քրեորեն պարժելի արարք,**

- այդ իրավախախտումը ենթադրում է համարժեք փոխհատուցում, որն անհրաժեշտ է անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը վերականգնելու համար,

- այդ փոխհատուցումը չպետք է շփոթել պատճառած գույքային վնասի հետ,

- այդ փոխհատուցումը չպետք է դիտել որպես լրացվածից դեմ կիրառվող փուլով կամ փուլանք, հակառակ դեպքում կիմաստագրկվի գրպարություն երեսույթի ապաքրեականացումը,

- գրպարության վերաբերյալ գործերով պատասխանողը պետք է կրի միայն իր հրապարակած փաստերի ճշմարտացիության ապացուցման պարտականությունը,

- պետք է ապահովվի ու երաշխավորվի «ողջամիտ հրապարակման» պաշտպանությունը,

- հաշվի առնելով ժողովրդավարական հասարակությունում հանրությանը հուզող խնդիրների վերաբերյալ տեղեկատվություն փարածելու հարցում մամուլի առանցքային դերը՝ առավել լայն պաշտպանություն պետք է ապահովվի այն հրապարակումների համար, որոնք մաս են կազմում հասարակական հեղափոխություններ կայացնող հարցի շուրջ ծավալվող բանավեճի:

Վերոհիշյալի հիման վրա սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ գրպարության ապաքրեականացման վերաբերյալ թե՛ մեր երկրում եւ թե՛ եվրոպական մի շարք այլ երկրներում վերջին փարիներին կատարված օրենսդրական փոփոխությունների ու նոր իրավակարգավորման հիմնական փրամաբանությունը հենվում է ոչ թե մեղավորության կանխավարկածի վրա (նախապեսել պատիժ՝ արարքի համար), այլ անմեղության կանխավարկածի վրա (երաշխավորել անձի անմեղությունը՝ վերականգնելով նրա պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը): Երբ անձի պատվի եւ արժանապատվության արարավորումը հետեւանք է դիտարկության, չարամտորեն իրականացված գործողության, ունի շարունակական բնույթ ու առնչվում է լրացվածից, ապա խնդիրը տեղափոխվում է նաեւ իրավահարաբերությունների կարգավորման այլ հարթություն, եւ հարցը կարող է քննության առարկա դառնալ ընդհուպ «Զանգվածային լրացվածի մասին» ՀՀ օրենքի պահանջների կատարման տեսանկյունից: Միջազգային իրավական մոտեցումները ելնում են այն կանխավարկածից, որ լրացվածի կարեւորագույն առաքելություններից են՝ ասել միայն ճշմարտությունը եւ բարեխղճորեն սպուգել փաստերը: Անհավարամությունն այս առաքելությանը, կեղծ փաստերով շահադիտական կամ կանխամարածված այլ նպատակներով անձին անվանարկելը, նրա՝ անմեղության կանխավարկածին վնաս հասցնելը կամ անձնական կյանքին միջամտելը

պեքս է համարժեք իրավական գնահատական ստանան: Իր հերթին, երաշխավորված ու պաշտպանված պեքս է լինի խոսքի եւ արտահայտվելու ազատության իրավունքը, եւ պարասխանաբու մամուլի կենսունակությունը չպեքս է վրանգվի:

6. Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ, մի կողմից, րեղեկարվություն րարածելու եւ խոսքի ազատության, մյուս կողմից՝ անձի՝ իր հեղինակության նկարմամբ հարգանքի իրավունքի միջեւ փոխհարաբերությունը պեքս է քննության առնվի ՏՏ Սահմանադրության 14-րդ հոդվածով սահմանված՝ մարդու արժանապարվության հարգման ու պաշտպանության եւ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածով սահմանված՝ ժողովրդավարական պեքությունում քաղաքական բազմակարծության անքակրելի րարր հանդիսացող՝ խոսքի եւ րեղեկարվության ազատության իրավունքի հեք հարաբերակցության լույսի ներքո:

Բացի դրանից, քննության առարկա հոդվածի իրավակարգավորման շրջանակներում անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաեւ սահմանադրական մի շարք այլ հիմնարար սկզբունքների երաշխավորման անհրաժեշտությունը: Մասնավորապես, ՏՏ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Մարդը, նրա արժանապարվությունը, հիմնական իրավունքները եւ ազատությունները բարձրագույն արժեքներ են:

Պեքությունն ապահովում է մարդու եւ քաղաքացու հիմնական իրավունքների եւ ազատությունների պաշտպանությունը՝ միջազգային իրավունքի սկզբունքներին ու նորմերին համապարասխան:

Պեքությունը սահմանափակված է մարդու եւ քաղաքացու հիմնական իրավունքներով եւ ազատություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք»:

Նամաձայն Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի՝ «Մարդու արժանապարվությունը՝ որպես նրա իրավունքների ու ազատությունների անքակրելի հիմք, հարգվում եւ պաշտպանվում է պեքության կողմից»: Իսկ Սահմանադրության 23-րդ հոդվածը սահմանում է, որ «Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի, որպեսզի հարգվի իր անձնական ու ընրանեկան կյանքը»:

Միաժամանակ, Սահմանադրության 27-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Յուրաքանչյուր ոք ունի իր կարծիքն ազար արտահայտելու իրավունք: Արգելվում է մարդուն հարկադրել հրաժարվելու իր կարծիքից կամ փոխելու այն:

Յուրաքանչյուր ոք ունի խոսքի ազատության իրավունք, ներառյալ՝ րեղեկություններ եւ գաղափարներ փնրրելու, սրանալու, րարածելու ազատությունը, րեղեկարվության ցանկացած միջոցով՝ անկախ պեքական սահմաններից:

Լրարվամիջոցների եւ փողեկարվական այլ միջոցների ազատությունը երաշխավորվում է»:

ՏՏ Սահմանադրության հիշյալ հոդվածների, ինչպես նաեւ 43-րդ եւ 47-րդ (1-ին մաս) հոդվածների համադրված վերլուծությունից հետեւում է, որ մարդու արժանապարվությունից՝ ներառյալ պարիվը, բարի համբավը եւ մասնավոր կյանքը, բխող իրավունքները եւ ազատությունները, որպես բացարձակ իրավունք գործնականում կարող են արդարացնել արտահայտվելու ազատության սահմանափակումը միայն **իրավաչափ շրջանակներում**: Այդ մտքեցումն է դրված նաեւ Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 10.2-րդ, Քաղաքացիական եւ քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի 17 եւ 19.3-րդ, Մարդու իրավունքների հանրնդհանուր հռչակագրի 12-րդ հոդվածների հիմքում:

Այս հիմնախնդրին լայնորեն անդրադարձել է նաեւ սահմանադրական արդարադատության միջազգային պրակտիկան: Օրինակ՝ Լեհաստանի սահմանադրական պրիբունալն իր՝ 30.10.2006թ. որոշման մեջ արտահայտել է հետեւյալ իրավական դիրքորոշումը. «Լրարվամիջոցների եւ սոցիալական հաղորդակցության այլ միջոցների ազատությունը չի կարող ըստ էության պարճառ հանդիսանալ սահմանադրական այլ իրավունքները եւ ազատությունները սահմանափակելու համար: Իրավունքների եւ ազատությունների սահմանափակումները, որոնք կարող են հանգեցնել մարդու արժանապարվության նսեմացմանը, անթույլատրելի են: Որքան մոտ է կոնկրետ իրավունքը կամ ազատությունը մարդու արժանապարվության էությանը, այնքան այն ավելի խիստ պետք է պաշտպանվի հանրային իշխանությունների կողմից: Միեւնույն ժամանակ, պետության սահմանադրական համակարգի սկզբունքները պետք է այնպես իրացվեն, որ խուսափեն մարդու արժանապարվությունը վիրավորելուց»:

Ուշադրության է արժանի նաեւ այս հիմնախնդրի առնչությամբ Սլովենիայի սահմանադրական դատարանի 10.09.2009թ. որոշման մեջ արտահայտված հետեւյալ իրավական դիրքորոշումը. «Նամեմարելով արտահայտվելու ազատությունը՝ մի կողմից, եւ անձնական արժանապարվության իրավունքը՝ մյուս կողմից, դատարանները նշված իրավունքների միջեւ հարաբերությունները չեն կարգավորել այնպես, որ արտահայտվելու իրավունքն անհամաչափորեն սահմանափակվի: Իրենց աշխատանքն իրականացնելիս լրագրողներն օգրվում են արտահայտվելու ազատության իրավունքի պաշտպանության լայն շրջանակից, ինչը պայմանավորված է հասարակության մեջ նրանց ունեցած դերով: Եթե, այնուամենայնիվ, լրագրողները դուրս գան իրենց կողմից ներկայացվող բանավեճի կամ խնդրի շրջանակներից

այնպիսի հայտարարությունների միջոցով, որոնք ներխուժում են փուժող կողմի անձնական իրավունքների մեջ այն ծավալով, որ էլ հնարավոր չէ փաստարկել, որ իրենք իրենց ներդրումն են կատարում հասարակության համար կարելու հարցերի բաց հանրային քննարկմանը, նրանք չեն կարող պնդել, որ հասարակության մեջ իրենց ունեցած դերը նշանակում է, որ արտահայտվելու իրենց իրավունքը գերակայում է փուժող կողմի անձնական իրավունքներին միջամտելու նկատմամբ: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ լրագրողների արտահայտվելու ազատությունը պաշտպանվում է, եթե նրանք գործում են իրենց «առաքելության» շրջանակներում»:

ՆՏ սահմանադրական դատարանն իր մի շարք որոշումներով նույնպես անդրադարձել է մարդու արժանապատվության՝ որպես բարձրագույն արժեք ընկալելու սահմանադրաիրավական բովանդակության բացահայտման խնդրին (ՄԴՌ-834, ՄԴՌ-913 եւ այլն), ընդգծելով, որ այդ իրավունքն առաջնային նշանակություն ունի մարդու եւ քաղաքացու հիմնական բոլոր իրավունքների ու ազատությունների ազատ, անարգել եւ երաշխավորված իրականացման համար, որը նաեւ ենթադրում է ինչպես սահմանադրորեն թույլատրելի շրջանակներում անձի կողմից որոշակի գործողությունների կատարում եւ կամարտահայտության դրսեւորում, այնպես էլ դրանք պաշտպանելու՝ պետության համարժեք պարտականություն: Միաժամանակ, ՆՏ սահմանադրական դատարանը դեռեւս իր ՄԴՌ-278 որոշման մեջ փաստելով, որ Մարդու իրավունքների եւ հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին 1950 թվականի կոնվենցիան, Քաղաքացիական եւ քաղաքական իրավունքների մասին 1966 թվականի միջազգային դաշնագիրը եւ միջազգային մյուս համապատասխան փաստաթղթերը, յուրաքանչյուրի՝ ազատորեն արտահայտվելու, այդ թվում սեփական կարծիք ունենալու, տեղեկություններ եւ գաղափարներ ստանալու եւ փարածելու ազատությունն ամրագրելով, դրա իրականացման կարելու երաշխիք են դիպում պետական մարմինների միջամտության բացառումը, արձանագրել է, որ օրենքով նախատեսվող հնարավոր սահմանափակումները պետք է լինեն համաչափ եւ բխեն ինչպես միջազգային իրավունքի, այնպես էլ ազգային օրենսդրության ժողովրդավարական սկզբունքների էությունից, չպետք է լինեն այնպիսին, որոնք վրանգեն մարդու իրավունքների հիմնական բովանդակությունը:

Բերված մտքեցումների, ինչպես նաեւ եվրոպական երկրների փարբեր այլ դատարանների իրավական դիրքորոշումների համեմատական վերլուծությունը վկայում է, որ.

ա/ սահմանադրական դատարանները խնդրին առաջին հերթին մոտենում են իրավունքների սահմանափակման թույլատրելիության փեսանկյունից: Այս առումով ՏՏ Սահմանադրության 14-րդ հոդվածը, ի տարբերություն 27-րդ հոդվածի, Սահմանադրության 43-րդ հոդվածի հիմքով ենթակա չէ սահմանափակման,

բ/ կարելի է խոսքի ու արտահայտվելու ազատության իրավունքի երաշխավորումը ժողովրդավարական հասարակության համար, այն չի կարող անհամաչափորեն սահմանափակվել՝ վրանգելով սեփական կարծիք ունենալու, փեղեկություններ ու գաղափարներ ստանալու եւ տարածելու ազատությունը,

գ/ արտահայտվելու ազատության իրավունքը՝ այնքանով, որքանով կապված է պարտավորությունների եւ պարասխանավորության հետ՝ Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի իմաստով, կարող է պայմանավորվել օրենքով նախատեսված սահմանափակումներով կամ պարժամիջոցներով, որոնք, ի մասնավորի, անհրաժեշտ են այլ անձանց հեղինակությունը կամ իրավունքները պաշտպանելու համար,

դ/ գործնական խնդիրն առավելապես ոչ թե օրենքով իրավաչափ սահմանափակումների կամ պարասխանավորության միջոցների նախատեսման մեջ է, այլ վերաբերում է դրանց համաչափության ապահովմանն ու դատական պրակտիկայում դրա երաշխավորմանը՝ որպես պետության անմիջական պարտականություն: Վերջինս պետք է հենվի այն ելակետային սկզբունքի վրա, որ հանրային շահի գերակայության փեսանկյունից լրարվամիջոցի կանխարգելիչ ու հակակշռող նշանակությունն ավելին է, քան նյութական միջոցներով սխալն ուղղելու անհրաժեշտությունը: Այս հանգամանքը կոնկրետ իր արտացոլումն է գտել վեճի առարկա հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ պարբերության եւ 5-րդ մասի 2-րդ կետի իրավակարգավորման շրջանակներում եւ պետք է համարժեք ձեռով հաշվի առնվի դատական պրակտիկայում:

Սահմանադրաիրավական այս հիմնարար դրույթները քննության առարկա իրավահարաբերությունների շրջանակներում ունեն ելակետային ու բացարձակ նշանակություն ոչ միայն օրինաստեղծի, այլեւ իրավակիրառողի ու այդ հարաբերությունների մասնակիցների համար: Այդ դրույթների համադրված վերլուծությունից հետեւում է, որ ՏՏ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի իրավակարգավորման շրջանակներում դրանք հիմնականում արտացոլված են համակարգային օրգանական կապի մեջ եւ ապահովում են իրավաչափ հավասարակշռություն իրավունքի ու դրա պաշտպանության երաշխիքների, հանրային ու անհատական շահերի, իրավական ու բարոյական չափորոշիչների միջեւ: Օրենքը սահմանադրական ճիշտ չափորոշիչներ է դրել Կոնվենցիայի իրավական կանոնակարգման

հիմքում: **Դրանց համարժեք ընկալումը, իրավաչափ կիրառումը, յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում իրավական ճշմարտության համակարգային բացահայտումը դատական պրակտիկայի խնդիրն է:**

Սույն գործով վիճարկվող նորմերի սահմանադրականությունը գնահատելիս սահմանադրական դատարանը ելնում է նաև այն իրողությունից, որ Նայասրանի Նանրապետությունում անձի պարիվը, արժանապարվությունը կամ գործարար համբավն այլ անձանց արաբավորող գործողություններից պաշտպանվում է բացառապես քաղաքացիաիրավական կարգավորման միջոցով: Այդ բնագավառի հարաբերությունները կարգավորվում են ոչ միայն ՆՆ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ սույն գործով վիճարկվող հոդվածով, այլև Կրեդենցիալության ազատության, զանգվածային լրատվության իրավակարգավորման բնագավառի օրենսդրության ակտերով («Տեղեկատվության ազատության մասին» 2003թ. սեպտեմբերի 23-ին, «Զանգվածային լրատվության մասին» 2003թ. դեկտեմբերի 13-ին ընդունված օրենքներով եւ այլն):

Միաժամանակ, քննության առարկա դարձնելով վերոհիշյալ ազատությունների եւ օրենքով պաշտպանվող այլ շահերի միջեւ հավասարակշռության խնդիրը՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ հիշյալ ազատությունները միշտ պետք է գերակայեն այն դեպքում, երբ Կրեդենցիալության բացահայտման անհիմն չի եղել, հեղափոխություն է իրավաչափ նպատակ եւ փոխյալ Կրեդենցիալությունը վերաբերում է հասարակական հեղափոխություն ներկայացնող պետական գործերի եւ անձանց:

7. Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ սույն գործի քննության համար ելակետային նշանակություն ունի «գրաբարություն» եւ «վիրավորանք» հասկացությունների սահմանադրաիրավական բովանդակության բացահայտումը:

Եվրոպայի անվտանգության եւ համագործակցության կազմակերպությունը դեռեւս 2005 թվականին անդրադառնալով այդ հասկացությունների մեկնաբանմանը, առանձնացրել է երեք արտահայտություն՝ անվանարկում(defamation), գրավոր արտահայտություն, որը վնասում է անձին(libel), ինչպես նաև հայտարարություն կամ գործողություն, որ ասվել կամ արվել է այլ անձի **վիրավորելու նպատակով**(insult): Անվանարկումը լինելով երեսույթի ընդհանրական բնութագրում՝ իրավական հստակության փոխանցումից պահանջում է որոշակիացնել դրա դրսևորումները՝ անցողիկ կամ մնայուն բնույթը, արտահայտման ձևը, դիտարկության ու կեղծ փաստի առկայությունը եւ այլն, ինչը կարելի է փոխհարուցման կանոնակարգման առումով:

Միջազգային իրավական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ այս հարցում ՆՏ օրենսդրական փոփոխություններն ընթացել են գոյություն ունեցող հնարավոր ամբողջական ձեւակերպումներ ամրագրելու փրամաբանությամբ:

ՆՏ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 3-րդ մասից հետևում է, որ **«գրապարտությունն» անձի վերաբերյալ այնպիսի փաստացի փյալներ (statement of fact) հրապարակային ներկայացնելն է, որոնք չեն համապատասխանում իրականությանը եւ արափավորում են նրա պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը:** Այս ձեւակերպումից բխում է, որ գրապարտությանը բնորոշ հատկանիշներն են.

ա/ խոսքը վերաբերում է **փաստացի փյալներին,**

բ/ դրանք **չեն համապատասխանում իրականությանը,**

գ/ **ներկայացվել են հրապարակայնորեն,**

դ/ **արափավորում են** անձի պատիվը, արժանապատվությունը, գործարար համբավը,

ե/ դրանք **չեն վերաբերում միայն լրատվամիջոցներով ներկայացված փաստացի փյալներին:**

Նստակ է, որ խոսքը վերաբերում է փաստի, որոշակի կոնկրետ փյալների, որոնք չեն կարող լինել վերացական, ենթադրական, այլ ունեն կոնկրետ առարկայական դրսեւորում: Նման փաստացի փյալների բացակայության դեպքում քննության առարկա հոդվածի իմաստով «գրապարտությունը»՝ որպես այդպիսին, գոյություն չունի:

Տարբեր երկրների իրավական պրակտիկայի վերլուծությունը վկայում է, որ այդ հասկացության բնորոշ գծերից է նաեւ **դիփավորությամբ, գիփակցաբար** ոչ հավաստի ու անձի արժանապատվությունը վիրավորող փաստի (կամ փաստական փյալների) փարածումը: Մա ավելի է որոշակիացնում փյալ հասկացությունը:

ՆՏ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի դրույթների համակարգային վերլուծությունը վկայում է, որ նման փրամաբանություն դրված է նաեւ այս հոդվածի իրավակարգավորման հիմքում: Մասնավորապես, վիճարկվող հոդվածի 5-րդ մասի 2-րդ կետով սահմանված է, որ այդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված փաստացի փյալները հրապարակային ներկայացնելը **չի համարվում գրապարտություն**, եթե փաստացի փյալները հրապարակայնորեն ներկայացրած անձնապացուցի, որ **ողջամտության սահմաններում ձեռնարկել է միջոցներ՝ պարզելու դրանց ճշմարտությունը եւ հիմնավորվածությունը**, ինչպես նաեւ հավասարակշռված

ու բարեխղճորեն է ներկայացրել այդ տվյալները: Այլ կերպ՝ **առկա չէ դիտարկության կանխավարկածը:**

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ խնդրո առարկա հողվածի նշված դրույթն արտացոլում է միջազգային պրակտիկայում ձեւավորված՝ «ողջամիտ հրապարակումների» պաշտպանության սկզբունքը, որի համաձայն՝ անձն ազատվում է գրպարություն համարվող տեղեկատվություն փարածելու համար պատասխանատվությունից, եթե գործել է բարեխղճորեն՝ **առանց տուժողի հեղինակությանն ու պատվին վնաս պատճառելու դիտարկության:**

Նույն տրամաբանության վրա է կառուցված նաեւ 1087.1-րդ հողվածի 10-րդ մասը, որն անձին ընդհուպ **զրկում է** նյութական փոխհատուցում պահանջելու հնարավորությունից, եթե նա մինչեւ դատարան դիմելը «Ջանգվածային լրատվության մասին» ՏՏ օրենքով սահմանված կարգով պահանջել է հերքում եւ (կամ) իր պատասխանի հրապարակում, եւ լրատվական գործունեություն իրականացնողը կատարել է այդ պահանջը:

Քննության առարկա հողվածի 2-րդ մասում վիրավորանքը բնորոշվում է որպես «... խոսքի, պատկերի, ձայնի, նշանի կամ այլ միջոցով պատրիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը արատավորելու նպատակով կատարված հրապարակային արտահայտություն»:

Միջազգային իրավական պրակտիկայում «վիրավորանք» եւ «գրպարություն» որակումների հիմնական տարբերությունն այն է, որ գրպարության պարագայում խոսքը վերաբերում է **դիտարկությանը** կեղծ, իրականությանը չհամապատասխանող փաստերի, փաստացի տվյալների փարածման միջոցով անձի արժանապատվությունն արատավորելուն, նրան հանցանքի կամ զանցանքի մեջ իրականությանը չհամապատասխանող փաստերի հիման վրա մեղադրելուն, իսկ վիրավորանքը **ենթադրում է անձի՝ դիտարկությանը, կանխամտածված նվաստացում:** Այս տրամաբանությունն է դրված նաեւ քննության առարկա հողվածում հասկացությունների բնորոշման հիմքում:

Վիրավորանքի առկա սահմանումը չի կարող ենթադրել, որ անձի համբավին վնաս պատճառող ցանկացած բացասական կարծիք **կամ որոշակի փաստական հիմք ունեցող գնահատող դատողություն** պաշտպանված չէ օրենքով: Եվրոպական դատարանի իրավական դիրքորոշումներով պաշտպանվում է բացասական կարծիքի արտահայտումը՝ այնքանով, որքանով այն հիմնված է հաստատված կամ ընդունված փաստերի վրա եւ արված է արդար մտադրություններով: **Ընդ որում, գնահատող դատողություն արտահայտելու համար ապացույցներ չեն պահանջվում:** Քննադատ-

ությունը, որն ուղղված է անձի գործունեությանը քաղաքականության, բիզնեսի, գիտության, արվեստի կամ այլ հանրային բնագավառներում, ինչպես նաև հանրային պաշտոնի, հասարակական դիրքի առնչությամբ եւ ակնհայտորեն չի գերազանցում իրավաչափության սահմանները, չի կարող համարվել վիրավորանք վեճի առարկա հողվածի իմաստով:

Քննության առարկա հողվածի 2-րդ մասի իրավական բովանդակությունից բխում է, որ արտահայտությունը չի կարող որպես վիրավորանք որակվել, եթե այն ունի որոշակի փաստական հիմք: Այսինքն, ոչ թե պետք է վիրավորանք համարել գնահատողական դատողությունը, այլ անձի պարիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն **արապավորելու նպատակով** կատարված հրապարակային արտահայտությունը: Այսպեղ կարելու է նաև «արապավորելու նպատակով» արտահայտության իրավական իմաստի ճիշտ ընկալումը: Տվյալ համատեքստում այն **ենթադրում է դիրավորություն, կանխամտածված գործողություն, ուրնձգություն** անձի արժանապատվության նկատմամբ: Մինչդեռ գնահատողական դատողությունը փաստական հանգամանքների վերլուծության արդյունքում արվող հետետություն է, ինչը լրագրողի ոչ միայն իրավունքը, այլև՝ պարտականությունն է:

8. Ըստ դիմող կողմի՝ վիճարկվող նորմերում բացահայտված չէ «հրապարակային» եզրույթի բովանդակությունը, եւ որոշված չեն «ոչ հրապարակային» ձեւով անձի պարիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արապավորող գործողություններից բխող հնարավոր իրավական հետետանքները:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ յուրաքանչյուր գործով արարքի հրապարակայնության փաստի, հանգամանքների պարզումն իրավակիրառական պրակտիկայի խնդիր է: Այն չի կարող ընկալվել խիստ փարածական, քանի որ վիճարկվող հողվածի 2-րդ եւ 3-րդ մասերում օրենսդիրը հապակեցրել է անձին «վիրավորանք» հասցնելու եւ (կամ) «գրպարտելու», այսինքն՝ որոշակի նպատակային գործողություններ կատարելու նորմատիվ-նկարագրական հապկանիշները, որոնցից միանշանակ բխում է, որ այդ գործողությունները պետք է կատարվեն իրականությանը չհամապատասխանող **փաստացի փվյալները**, կամ «խոսքի, պարկերի, ձայնի, նշանի կամ այլ միջոցով պարիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը արապավորելու» նպատակ հետապնդող արտահայտությունը **հրապարակայնորեն**, այդ թվում՝ նաև լրատվության միջոցով ներկայացնելով: Ակնհայտ է, որ վեճի առարկա հողվածի իրավակարգավորումը վերաբերում է միայն **հանրության առջեւ, առնվազն երրորդ անձի ներկայությամբ անձին հանիրավի անվանարկելու**

հետևանքների հաղթահարմանը: Իր կարելիությանը հանդերձ, վիճարկվող հողվածի իրավակարգավորման շրջանակներից դուրս է մասնավոր-իրավական բնույթի հարաբերությունների կարգավորումը: Այդուհանդերձ, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ դա ոչ թե օրենսգրքի սխալ հողվածի, այլ ընդհանուր իրավակարգավորման բաց է, եւ այն հաղթահարելու համար ՏՏ Ազգային ժողովն իր իրավագործության շրջանակներում առանձին քննարկման առարկա պետք է դարձնի ոչ հրապարակային վիճարկման պաշտպանության իրավական կանոնակարգման խնդիրը:

Այսպիսով, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ՏՏ քաղաքացիական օրենսգրքի վիճարկվող հողվածի վերոհիշյալ նորմերի սահմանադրականության գնահատման փաստակցությունից, դրանք իրենց ընդհանուր իրավակարգավորիչ բովանդակությանն ու նշանակությանը համապատասխան հետապնդում են ՏՏ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածում երաշխավորված՝ ազատ խոսքի իրավունքի իրացման ողջամիտ սահմանափակման նպատակ՝ այն շրջանակներում, որոնք բխում են ՏՏ Սահմանադրության 43 եւ 47-րդ հոդվածների պահանջներից: Սակայն իրավակիրառման խնդիրն է յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում այս կամ այն գործողությունը որպես «գրապարտություն» կամ «վիճարկման» որակել նորմափիլնկարագրական այն հատկանիշների շրջանակներում, որոնք սահմանված են ՏՏ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի վերոհիշյալ նորմերում եւ բխում են Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի պահանջներից:

Վեճի առարկա հողվածի նորմերի սահմանադրաիրավական բովանդակության բացահայտման եւ իրավակիրառական պրակտիկայում դրանց միատեսակ ընկալման անհրաժեշտությունից ելնելով՝ սահմանադրական դատարանը կարելի է ոչ միայն «գրապարտությունը» եւ (կամ) «վիճարկմանը» իրենց նորմափիլնկարագրությանը համապատասխան մեկնաբանելը, այլեւ այդպիսի գործողությունների կատարման **միջոցների եւ ձևերի** ճշմարտացի՝ իրենց իրավական դրսեւորմանը համապատասխանող գնահատումը: Մասնավորապես, ՏՏ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 2-րդ, 3-րդ, 5-րդ եւ 6-րդ մասերի համաձայն՝ **փաստական** (կամ՝ փաստացի) **տվյալները**, դրանք **ներկայացնելու ձևերը** (հրապարակային կամ ոչ հրապարակային) եւ դրանց հիմնավորվածությունը գնահատելն անձի պարզի, արժանապատվության կամ գործարար համբավի պաշտպանության յուրաքանչյուր գործով ունի իրավական առանձնահատուկ կարելիություն՝ որոշելու համար, թե որոշակի գործողությունների արդյունքում խախտվել են, արդյոք, ՏՏ Սահմանադրության 47-րդ

հողվածի 1-ին մասի պահանջները, եւ անհրաժեշտ է, արդյոք, ՆՏ Սահմանադրության 43-րդ հոդվածի իրավակարգավորման շրջանակներում կիրառել վիճարկվող հոդվածում պարասխանավորություն նախատեսող նորմերը:

Այս առումով, սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում կրկին ընդգծել, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն իր պրակտիկայում **հստակ տարբերակում է կատարել փաստական փոխադրումների եւ գնահատողական դատողությունների միջև:** Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի միանշանակ պահանջն է, որ գրպարությունն առնչվող իրավակարգավորումը **պետք է հստակ տարանջատում կատարի գնահատողական դատողության եւ փաստերի միջև,** որպեսզի բացառվի Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածին հակասող որոշումների ընդունումը:

Ելնելով վիճարկվող նորմերում արարքի, որպես «գրպարություն» եւ (կամ) «վիրավորանք» որակելու (գնահատելու) վերաբերյալ վերոհիշյալ միջազգային իրավական չափորոշիչների բովանդակությունից եւ դրանց ճշգրիտ կիրառման անհրաժեշտությունից, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ իրավակիրառական պրակտիկայում դատարաններն անձի պարիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արարավորող գործողությունների փաստը քննելու յուրաքանչյուր գործով չպետք է կիրառեն նորմարիվ մեկնաբանության հայեցողական այնպիսի ազատություն, որի արդյունքում միակերպ չտարանջատվի **փաստը** (փաստացի փոխադրում) եւ **գնահատողական դատողությունը,** հակառակ դեպքում չի կարող արդար, հիմնավոր եւ սահմանադրականության տեսանկյունից իրավական համարվել վիճարկվող հոդվածի նորմերի կիրառմամբ ազատ խոսքի ամեն մի սահմանափակում:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ չնայած ՆՏ Սահմանադրության 47-րդ հոդվածի 1-ին մասի նորմարիվ պահանջից բխող պաշտպանության իրավունքն անվերապահ կիրառելի է բոլոր, այդ թվում հանրային պաշտոններ զբաղեցնող անձանց նկատմամբ, այնուամենայնիվ, այդ անձինք, ինչպես նաեւ ՆՏ դատարանները պետք է ընդունեն Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի այն դիրքորոշումը, համաձայն որի՝ հանրային պաշտոններ զբաղեցնող անձանց անձնական իրավունքներն օբյեկտիվորեն ենթարկվում են խախտվելու ավելի մեծ ռիսկի, քան մասնավոր անձանց իրավունքները: Եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածը նվազ սահմանափակումներ է նախատեսում քաղաքական խոսքի եւ հանրային հետաքրքրության հարցերի շուրջ բանավեճի առնչությամբ: **Նասարակական եւ քաղաքական (հանրային) գործիչների դեմ ուղղված քննադատության**

սահմաններն առավել լայն են, քան մասնավոր անձանց դեպքում: Ի փարբերություն վերջինների՝ հասարակական եւ քաղաքական գործիչների գործունեությունն ավելի հրապարակային է, ուստի ավելի մեծ հանդուրժողականություն է պահանջում: Դա բխում է նաեւ ՆՏ Սահմանադրության 1-ին, 2-րդ եւ 5-րդ հոդվածների սահմանադրաիրավական ընդհանուր բովանդակությունից, քանի որ ժողովրդաիշխանությունն իրականացվում է նաեւ հանրային ծառայության միջոցով, եւ այդ ծառայությունը կրող անձանց հանրային եւ մասնավոր վարքագիծն օբյեկտիվորեն կարող է հասարակական քննարկման առարկա դառնալ:

Սահմանադրական արդարադատության միջազգային պրակտիկայի ուսումնասիրությունը նույնպես վկայում է, որ հանրային գործիչների առնչությամբ «գրպարություն» պարունակող նյութի հրապարակումը չի կարող դիտարկվել որպես ողջամիտ կամ իրավաչափ, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ.

1. ապացուցվում է, որ առկա էին ողջամիտ հիմքեր՝ վստահելու փեղեկավորության իսկությանը,

2. ապացուցվում է, որ ձեռնարկվել են փեղեկավորության իսկությունն ստուգելու ուղղված բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, ներկայացվել են փեղեկավորության ստուգման հնարավորության ամբողջական սահմանները,

3. գրպարություն պարունակող նյութը հրապարակող անձը հիմք ուներ վստահելու փեղեկավորության իսկությանը:

Նման նյութի հրապարակումը չի կարող որակվել որպես ողջամիտ կամ իրավաչափ, եթե նման փեղեկավորություն փարածողը չի ստուգել դրա իսկությունը՝ շահագրգիռ անձին հարցում կատարելու միջոցով, եւ խուսափել է հրապարակել այդ անձի դիրքորոշումը, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դա անհնարին է եղել կամ ակնհայտ է, որ դրա անհրաժեշտությունը չկա:

Ներուաբար, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ փեղեկավորության հրապարակման դրդապատճառների ուսումնասիրությունը մեծ կարեւորություն ունի յուրաքանչյուր կոնկրետ գործով փեղեկավորության հրապարակման իրավաչափության եւ համապատասխան արարքի (գործողության) իրավաբանական որակման հարցը գնահատելիս: Չի կարող իրավաչափ համարվել այն գործողությունը, որն ի սկզբանե նպատակ է հեփապնդել վնաս պատճառել անձին, կամ երբ փեղեկություններ փարածողն անփութություն է դրսեւորել՝ չստուգելով դրանց իսկությունը:

Վիճարկվող հոդվածի սահմանադրականության գնահատման փեսանկյունից կարեւոր է նաեւ դրանում կարգավորվող հարաբերությունների շրջանակներում բացահայտել անձի իրավական **պատասխանավորությունը բացառող հանգամանք-**

ների, ինչպես նաև այդպիսի պայմանների բացակայության դեպքում՝ հնարավոր **իրավական հետևանքների** որոշակիությունը:

ՏՏ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 5-րդ և 6-րդ մասերում սահմանված են այդ հոդվածի իրավակարգավորման շրջանակներում քաղաքացիաիրավական պարասխանաբարությունը բացառող հանգամանքները: Դրանց իրավական բովանդակության վերլուծությունից բխում է, որ օրենսդիրը «գրպարություն» կամ «վիրավորանք» չի համարում այն փաստացի փվյալները, որոնք.

- փեղ են գտել մինչդարական կամ դարական վարույթի ընթացքում վարույթի մասնակցի կողմից քննվող գործի հանգամանքների վերաբերյալ կարարված արտահայտություններում կամ ապացույցներում,

- պայմանավորված է գերակա հանրային շահով, և եթե փաստացի փվյալները հրապարակայնորեն ներկայացրած անձն ապացուցի, որ ողջամտության սահմաններում ձեռնարկել է միջոցներ՝ պարզելու դրանց ճշմարտությունը և հիմնավորվածությունը, ինչպես նաև հավասարակշռված և բարեխղճորեն է ներկայացրել այդ փվյալները,

- այն բխում է գրպարության ենթարկված անձի կամ նրա ներկայացուցչի հրապարակային ելույթից կամ պարասխանից կամ նրանցից ելնող փաստաթղթից:

Միաժամանակ, վերոհիշյալ հոդվածի 6-րդ մասի համաձայն՝ անձն ազարվում է պարասխանաբարությունից, եթե իր արտահայտած կամ ներկայացրած փաստացի փվյալները լրարվամիջոցով փարածամ փեղեկարվության, այլ անձի հրապարակային ելույթի, պաշտոնական փաստաթղթի, հեղինակային որեւէ այլ սփեղծագործության բովանդակած փեղեկարվության բառացի կամ բարեխիղճ վերարտադրությունն են:

Վերոհիշյալ իրավապայմանների բովանդակային վերլուծությունը վկայում է, որ անձին գրպարփելու և (կամ) վիրավորելու հիմքով պարասխանաբարությունը բացառվում է՝ ելնելով փվյալ գործի և փաստերի ներկայացման հանգամանքներից: Դրանք իրենց բնույթով սահմանադրականության խնդիր չեն հարուցում, սակայն իրավակիրառական պրակփիկայում ենթակա են հանգամանալի ուսումնասիրման և որպես այդպիսիք՝ գնահարման:

Անդրադառնալով «գերակա հանրային շահ», ինչպես նաև փվյալների «**հավասարակշռված և բարեխղճորեն ներկայացում**» եգրույթների իրավական որոշակիության խնդրին՝ սահմանադրական դարարանը գտնում է, որ յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում, կախված գործի հանգամանքներից, պեփք է որոշվի, թե արդյոք **հասարակության փեղեկացված լինելու շահը** գերակա է եղել փեղեկություն հայար-

նած անձի վրա դրված պարտականության ու պարասխանավորության համեմար: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային պրակտիկայի համաձայն՝ այսպիսի դեպքերում ազգային իշխանությունների հայեցողության շրջանակը սահմանափակված է ժողովրդավարական հասարակության շահով, որը կայանում է նրանում, որ մամուլին թույլատրվի կատարել «հասարակական վերահսկող օղակի» (“watchdog”) իր գործառույթը եւ փեղեկավորություն փարածել հասարակական հեղափոխություն ներկայացնող լուրջ հարցերի վերաբերյալ: Ըստ այդ դատարանի դիրքորոշման՝ իրավակիրառական պրակտիկայում առաջին հերթին պետք է գնահատվի այնպիսի «**անհեթաձգելի հասարակական պահանջի**» առկայության փաստը, որն ունակ է արդարացնել այդ միջամտությունը **հավասարակշռված եւ բարեխղճորեն**՝ առանց չարամիտ, անձին անվանարկող դիտավորության:

9. Վիրավորանքի կամ գրպարության համար պարասխանավորությունը՝ անկախ դրա բնույթից ու չափից, **հանդիսանում է միջամտություն անձի արտահայտվելու ազատությանը**: Նման ձեռով արտահայտվելու ազատությանը միջամտության եւ այդ միջամտությամբ հեղափոխվող իրավաչափ նպատակի (տվյալ դեպքում՝ անձի պարիսկն ու արժանապատվությունը պաշտպանելու նպատակի) միջեւ արդարացի հավասարակշռությունը պայմանավորող գործոն է, ի թիվս այլնի, վիրավորանքի կամ գրպարության համար սահմանվող պարասխանավորության համաչափությունն անձի պարիսկն ու արժանապատվությանը պարճառված վնասին: Այս առնչությամբ Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքը պահանջում է, որպեսզի վիրավորանքի կամ գրպարության համար սահմանվող փոխհատուցումը համաչափության ողջամիտ հարաբերակցություն ունենա անձի հեղինակությանը պարճառված վնասի հետ: **Արտավորող արտահայտության համար նյութական փոխհատուցումը պետք է սահմանափակվի գրպարության ենթարկված անձին պարճառված գույքային վնասից**: Յանկացած այլ նպատակով վնասի փոխհատուցումն օգտագործելն անթույլատրելիորեն սահմանափակող ազդեցություն կունենա ազատորեն արտահայտվելու իրավունքի վրա, ինչը չի կարող գնահատվել որպես հիմնավորված անհրաժեշտություն ժողովրդավարական հասարակությունում:

Վիրավորանքի կամ գրպարության համար սահմանվող փոխհատուցման չափի եւ անձի համբավին ու արժանապատվությանը պարճառված վնասի միջեւ համաչափության պահանջը հավասարապես ուղղված է եւ՝ օրենսդրին, եւ՝ իրավակիրառողին: Օրենսդրին այս պահանջն առաջադրում է համաչափության ապահովմանն ուղղված համապարասխան օրենսդրական երաշխիքներ սահմանելու

խնդիր: Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ վիճարկվող հոդվածում նշված խնդրի լուծմանն են ուղղված առանձին դրույթներ: Մասնավորապես, օրենսդիրը բոլորովին այլ իրավահարաբերության հարթություն է փեղափոխել գրպարության կամ վիրավորանքի հետեւանքով պատճառված **գույքային վնասի** խնդիրը եւ դատարաններին ինպերարիվ պահանջ է ներկայացնում՝ **այն հաշվի չառնել վիճարկվող հոդվածի 7-րդ եւ 8-րդ մասերով նախատեսված դեպքերում փոխհատուցման չափը սահմանելիս (մաս 11):** Իրավակարգավորման հստակ փրամաբանությունն է, որ, մի կողմից, մարդու պարիվը, արժանապարվությունը կամ գործարար համբավն արարավորելու դիմաց փոխհատուցումն իրավակիրառական պրակտիկայում **չպետք է շփոթել գույքային վնասի հետ**, մյուս կողմից՝ **այդ փոխհատուցումը չպետք է դիտել որպես փուլժի կամ փուլանքի ձեւով սահմանվող պարիժ:** Նակառակ պարագայում, ինչպես նշվեց, կիմասարակվի գրպարության ապարբեականացման ամբողջ գաղափարը:

Օրենսդիրը վիճարկվող հոդվածի 11-րդ մասի 1-ին եւ 2-րդ կետերով իրավակիրառողից պահանջում է նաեւ փոխհատուցման չափը սահմանելիս հաշվի առնել **վիրավորանքի կամ գրպարության եղանակը եւ փարածման շրջանակը, ինչպես նաեւ վիրավորողի կամ գրպարողի գույքային դրությունը:** Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ գույքային դրությունը հաշվի առնելու պահանջը, մասնավորապես, ենթադրում է.

- հաշվի առնել պարասխանողի եկամուրների չափը,

- թույլ չրալ պարասխանողի համար անհամաչափ ծանր նյութական բեռ, որը բացասական վճռորոշ ֆինանսական ազդեցություն կունենա վերջինիս գործունեության համար:

Այդ նպարակով է, որ օրենսդրի կողմից ոչ թե փոխհատուցման որեւէ որոշակի չափ է սահմանվել, այլ նախարեսվել է **մինչեւ** որոշակի մեծություն, որպեսզի գործի հանգամանքներից ելնելով դատարանը կոնկրեարացնի փոխհատուցում կիրառելու ենթակա չափը:

Այսպիսով, անձի պարվին, արժանապարվությանը եւ գործարար համբավին պարճառված վնասի դիմաց քաղաքացիաիրակական պարասխանարվություն նախարեսելիս օրենսդիրը հստակ փարանջարել է «փոխհատուցման» եւ «գույքային վնասի» ինսրիփուրները: Այն ունի սկզբունքային նշանակություն վիճարկվող իրավակարգավորման սահմանադրաիրակական բովանդակության բացահայրման փեսանկյունից՝ ելնելով նաեւ դիմող կողմի համապարասխան փասարկներից:

ՆՏ քաղաքացիական օրենսգրքի վիճարկվող 1087.1-րդ հոդվածում փոխհատուցման եւ գույքային վնասի հետ կապված հարաբերությունները կարգավորող նորմերի համակարգային վերլուծությունից հետևում է, որ

- **փոխհատուցման** պահանջն անձի՝ իր պատիվը, արժանապատվությունը եւ գործարար համբավն արապավորող գործողություններից դատական կարգով պաշտպանվելու՝ օրենքով նախատեսված միջոց է,

- **գույքային վնասը**՝ վիրավորանքի կամ զրպարության հետեւանքով անձի կրած նյութական բնույթի զրկանքներն են, կորուստը, այդ թվում՝ դատական ծախսերը, խախտված իրավունքների վերականգնման համար կատարված ողջամիտ ծախսերը, որոնք համապարասխան փաստերով դատարանում ենթակա են հիմնավորման եւ վերականգնման,

- **փոխհատուցման չափը** որոշում է դատարանը՝ ելնելով կոնկրետ գործի առանձնահատկություններից, այդ թվում՝ վիրավորանքի կամ զրպարության եղանակից եւ փարածման շրջանակից, ինչպես նաեւ վիրավորողի կամ զրպարողի գույքային դրությունից,

- **փոխհատուցման**, ինչպես եւ՝ **գույքային վնասի** հատուցման հարց դատարանը քննում է բացառապես այն անձի պահանջով, ում պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արապավորվել է,

- **փոխհատուցման** չափը որոշելիս դատարանը հաշվի չի առնում վիրավորանքի կամ զրպարության հետեւանքով անձին պատճառված գույքային վնասը:

Այսպիսով, քարբեր են փոխհատուցման եւ գույքային վնասի հետ կապված հարաբերությունների իրավակարգավորման առարկան, սկզբունքներն ու նպատակները: Դրանք որոշակի են եւ իրենց իրավական բովանդակությամբ հետապնդում են իրավաչափ եւ սահմանադրորեն արդարացի նպատակներ՝ պաշտպանելու ՆՏ Սահմանադրության 14-րդ, 27-րդ եւ 47-րդ հոդվածներով երաշխավորված՝ անձի իրավունքներն ու ազատությունները ոչ իրավաչափ ոտնձգություններից եւ վերականգնելու դրանք:

Սահմանադրական դատարանը փոխհատուցման չափի համաչափությունն ապահովելու կարելու երաշխիք է համարում նաեւ վիճարկվող հոդվածում փոխհատուցման նվազագույն չափի օրենսդրական ամրագրման բացակայության եւ առավելագույն չափի ամրագրման առկայության հանգամանքը: Առանձնապես կարելու է նաեւ այն հանգամանքը, որ վիճարկվող հոդվածի 7-րդ եւ 8-րդ մասերը, ի լրումն փոխհատուցման նյութական ձեւի, նախատեսում են նաեւ փոխհատուցման ոչ նյութական ձեւեր:

Ինչ վերաբերում է փոխհարուցման՝ վիճարկվող հողվածով սահմանված առավելագույն չափին, ապա սահմանադրական դարարանն ընդգծելով, որ կոնկրետ չափի սահմանումն օրենսդրի հայեցողության շրջանակներում է, միաժամանակ հաշվի առնելով Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի՝ Զրպարություն ապաքրեականացման վերաբերյալ 2007թ. հոկտեմբերի 4-ի թիվ 1577(2007) բանաձևի առաջարկը՝ սահմանել ողջամիտ առավելագույն սահման գրպարության գործերով վնասի փոխհարուցման գումարի չափի առումով, այնպես, որպեսզի չվրանգվի **պարասխանաբու մամուլի** կենսունակությունը, **նպարակահարմար է համարում օրենսդրի կողմից քննարկելու առավելագույն սահմանի վերանայումը՝ նվազեցման միտումով, որպեսզի այն գործնականում բացառի արտահայտվելու ազատության իրավունքի անհամաչափ սահմանափակումը:** Նման եզրահանգումը պայմանավորված է ոչ միայն իրավակիրառական պրակտիկայում տեղ գրած միտումներով, այլև այն իրողությամբ, որ Նայասրանում փոխհարուցման վերին սահմանի եւ բնակչության մեկ շնչին ընկնող համախառն ներքին արդյունքի հարաբերակցությունն ավելի մեծ է, քան Եվրախորհրդի անդամ որոշ երկրներում, որոնք որդեգրեցին վիրավորանքի եւ գրպարության ապաքրեականացման մոտեցումը: Ի դեպ, այդ երկրներում նույնպես, պրակտիկ փորձից էլնելով, օրենսդրական նոր հարակցումներն օրակարգի հարց են դարձել: Մասնավորապես, Բուլղարիայում փորձ է արվում փոխհարուցման չափը հարաբերակցության մեջ դնել եկամուտների որոշակի սանդղակի հետ: Օրենսգրքի վեճի առարկա հողվածի հետագա բարելավումները պետք է կարելուրեն նաեւ դարական հայեցողության շրջանակներում փոխհարուցման չափը որոշող չափանիշների հնարավոր առավել հարակցման անհրաժեշտությունը, նորմատիվ պահանջ առաջադրեն ոչ գույքային վնասի համար փոխհարուցման պահանջի չափը հիմնավորող փաստարկներ ներկայացնելուն, հաշվի առնեն այս հիմնահարցի իրավակարգավորման վերաբերյալ միջազգային զարգացումների արդի միտումները:

Անդրադառնալով վիճարկվող հողվածով կարգավորվող հարաբերությունների շրջանակներում անձին իրավական պարասխանաբուության ենթարկելու եւ դրա իրավական հետեւանքների սահմանադրաիրավական որոշակիությանը՝ սահմանադրական դարարանն արձանագրում է, որ վերոթվարկյալ հանգամանքներն իրենց բնույթով հետապնդում են ողջամիտ եւ սահմանադրաիրավական նպարակ, քանի որ կոչված են երաշխավորելու.

- պարասխանաբուության անխուսափելիությունը խոսքի ազատության անիրավաչափ չարաշահման դրսևորումների դեպքում,

- դարական քննության շրջանակներում պարտավորեցնում են հաշվի առնել իրավաբանորեն գնահատման ենթակա արարքի կատարման հանգամանքները, եղանակը, մեղավոր անձի գույքային դրությունը, ինչպես նաև այդ արարքի արդյունքում հասցված վնասի բնույթն ու չափը:

Միաժամանակ, սահմանադրական դարարանը գտնում է, որ վիճարկվող հոդվածի 11-րդ մասի դրույթների կիրառման խնդրում գործը քննող դարարանի հայեցողության շրջանակները բացարձակ չեն եւ սահմանափակված են հետեւյալ նախապայմաններով.

- եթե անձը գրպարտվել կամ նրան վիրավորանք է հասցվել զանգվածային լրարվության միջոցի օգտագործմամբ, ապա խնդրի իրավական լուծումը պետք է երաշխավորվի խոսքի ազարության իրավունքի իրավաչափ իրացման սահմաններում,

- գրպարտության կամ վիրավորանքի համար սահմանված վնասի փոխհարուցումը պետք է լինի ողջամտորեն համաչափ՝ անձի պարվին, արժանապարտությանը կամ գործարար համբավին հասցված վնասի համեմար,

- կոնկրետ վիրավորողի կամ գրպարտողի գույքային դրությունից ելնելով դարական կարգով նյութական փոխհարուցման չափի սահմանման դեպքում պետք է հաշվի առնվի այն հանգամանքը, որ իր մեծությամբ այն չհանգեցնի մեղավոր անձի սնանկության կամ էականորեն չխաթարի նրա բնականոն գործունեությունը:

10. ՆՏ սահմանադրական դարարանը գտնում է, որ քննության առարկա հոդվածի սահմանադրաիրավական բովանդակության ճիշտ ընկալման ու դրանում ամրագրված նորմերի՝ իրենց սահմանադրաիրավական բովանդակությանը եւ Նայասպանի Նանրապետության սրանձնած միջազգային պարտավորություններին համահունչ կիրառումն ապահովելու նպարակով ՆՏ դարական պրակտիկայում պետք է առաջնորդվել նաեւ ՆՏ դարական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 4-րդ մասի պահանջով, համաձայն որի՝ «Որոշակի փաստական հանգամանքներ ունեցող գործով վճարել դարարանի կամ Մարդու իրավունքների եվրոպական դարարանի դարական ակտի հիմնավորումները (այդ թվում՝ օրենքի մեկնաբանությունները) պարտադիր են դարարանի համար նույնանման փաստական հանգամանքներով գործի քննության ժամանակ, բացառությամբ այն դեպքի, երբ վերջինս ծանրակշիռ փաստարկների մարնանշմամբ հիմնավորում է, որ դրանք կիրառելի չեն րվյալ փաստական հանգամանքների նկարմամբ»:

Այս հարցում սկզբունքային նշանակություն ունեն նաև Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիայի 46-րդ հոդվածի պահանջներից բխող ՆՏ միջազգային պարտավորությունները՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի իրավագործության ճանաչման վերաբերյալ:

Նկատի ունենալով վերոնշյալը եւ կրկին կարեւորելով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի ծանրակշիռ պրակտիկական քննության առարկա հիմնախնդրի առնչությամբ՝ ՆՏ սահմանադրական դատարանն սկզբունքային է համարում այդ դատարանի, մասնավորապես, ներքոհիշյալ նախադեպային դիրքորոշումները, որոնք իրավակիրառական պրակտիկայում հետետողականորեն հաշվի առնելու դեպքում կապահովվի վեճի առարկա հոդվածի դրույթների կիրառումը՝ իրենց սահմանադրաիրավական բովանդակությանը համապատասխան: Դրանք են.

- «Արտահայտվելու ազատությունը ժողովրդավարական հասարակության էական հիմքն է. համաձայն 10-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ այն կիրառելի է ոչ միայն այն «տեղեկատվության» կամ «գաղափարների» նկատմամբ, որոնք ընդունվում են բարեհաճությամբ կամ համարվում են անվտանգ եւ չեզոք, այլ նաև նրանց, որոնք վիրավորում են, ցնցում կամ անհանգստություն պարճառում: Արտահայտվելու ազատությունը ենթակա է որոշակի բացառությունների, որոնք, սակայն, պետք է նեղ մեկնաբանություն սրանան, եւ ցանկացած սահմանափակման անհրաժեշտություն պետք է համոզիչ կերպով հիմնավորվի» (Thorgier Thorgeirson v. Iceland, 1992թ. մայիսի 28-ի վճիռ, կետ 63):

- «...թեև գանգվածային լրավամիջոցները չպետք է անցնեն այն սահմանները, որոնք դրվում են ի շահ մասնավոր անձանց հեղինակության պաշտպանության, նրանց վրա է դրված հասարակական հեղափոխության հարցերի վերաբերյալ տեղեկատվություն եւ գաղափարներ փարածելու պարտականությունը: Մամուլը ոչ միայն ունի տեղեկատվություն եւ գաղափարներ փարածելու խնդիր, այլ նաև հասարակությունն ունի դրանք սրանալու իրավունք: Ներկայումս, որոշելու համար, թե արդյոք միջամտությունը հիմնվել է այնպիսի բավարար հիմքերի վրա, որոնք միջամտությունը դարձրել են «անհրաժեշտ», հարկ է հաշվի առնել գործի հանրային նշանակության հանգամանքը» /**Bladet Tromso and Stensaas v. Norway, 1999թ. մայիսի 20-ի վճիռ, կետ 62/:**

- «Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածը, այնուամենայնիվ, չի երաշխավորում ամբողջովին անսահմանափակ արտահայտվելու ազատություն նույնիսկ մամուլի այն իրապարակումների առնչությամբ, որոնք վերաբերում են լուրջ հանրային հեղափոխության խնդրի: Ըստ 10-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ այս իրավունքի իրացումը

ենթադրում է «պարտավորություններ եւ պարասխանաբարություն», որոնք կիրառելի են նաեւ մամուլի նկատմամբ: Արտահայտվելու ազատությունն իրացնելիս «պարտավորությունները եւ պարասխանաբարությունը» ենթադրում են, որ ընդհանուր հեղափոխության խնդիրների մասին տեղեկություններ հայտնելու կապակցությամբ լրագրողներին 10-րդ հոդվածով պրամադրվող պաշտպանությունը ենթակա է այն նախապայմանին, որ լրագրողները գործում են բարեխղճորեն՝ պրամադրելու համար ճշգրիտ եւ վստահելի տեղեկատվություն՝ լրագրողական էթիկայի նորմերին համապատասխան» /նույն գործով, կետ 65/:

- Անհրաժեշտ է ուշադիր արբերակում կատարել փաստերի եւ գնահատողական դատողությունների միջեւ: Փաստերի գոյությունը կարող է հիմնավորվել, ապացուցվել, մինչդեռ գնահատողական դատողությունների ճշմարտացիությունը ենթակա չէ ապացուցման (*Lingens v. Austria*, 1986թ. հուլիսի 8-ի վճիռ, կետ 46): Անհնարին է իրականացնել գնահատողական դատողությունն ապացուցելու պահանջը, եւ վերջինս ինքնին խախտում է արտահայտվելու ազատությունը: Այնուամենայնիվ, նույնիսկ այն դեպքում, երբ տվյալ հայտարարությունը հանդիսանում է գնահատողական դատողություն, միջամտության համաչափությունը կարող է կախված լինել նրանից, թե արդյոք առկա է բավարար փաստական հիմք տվյալ հայտարարության համար, քանզի նույնիսկ գնահատողական դատողությունն առանց փաստական հիմքի կարող է չափազանցված լինել (***Busuioc v. Moldova*, 2004թ. դեկտեմբերի 21-ի վճիռ, կետ 61**):

- Փաստերի քննադատական գնահատականը... չի կարող բարոյական վնասի փոխհատուցման պահանջի բավարարման հիմք հանդիսանալ: Սակայն, եթե անձի բարի համբավը ոչնչացվում է, եթե նույնիսկ արտավարող հայտարարությունը գնահատողական դատողություն է, դատարանը կարող է սահմանել ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում (***Ukrainian Media Group v. Ukraine*, 2005թ. մարտի 29-ի վճիռ, կետ 61**):

- «...Նամաձայն Կոնվենցիայի՝ գրապարտության համար սահմանված փոխհատուցումը պետք է համամասնության ողջամիտ հարաբերակցություն ունենա անձի հեղինակությանը պարճառված վնասի հետ (*Steel and Morris v. United Kingdom*, 2005թ. փետրվարի 15-ի վճիռ, կետ 96):

-« Զրպարտչական արտահայտությունների ճշմարտացիությունն ապացուցելու բեռը պարասխանողի վրա դնելն սկզբունքորեն անհամատեղելի չէ 10-րդ հոդվածի հետ: ...հատուկ հիմքեր են անհրաժեշտ լրավամիջոցին, որպեսզի նա ազատվի

փաստական փվյալների սրուգման պարտականությունից» (**Steel and Morris v. United Kingdom, 2005թ. փետրվարի 15-ի վճիռ, կետ 93**):

11. ՆՏ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Սահմանադրության 14, 27, 43 եւ 47-րդ /1-ին մաս/ հոդվածների, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի հիշյալ եւ մի շարք այլ վճիռների հիման վրա ձեւավորված նախադեպային իրավունքի, այս ոլորտում Նայաստանի Նանրապետության սրանձնած միջազգային պարտավորությունների, ՆՏ քաղաքացիական օրենսգրքի 19 եւ 1087.1-րդ հոդվածների, «Զանգվածային լրատվության մասին» եւ «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՆՏ օրենքների նորմերի համադրված վերլուծությունից հետեւում է. ՆՏ քաղաքացիական օրենսգրքի 19 եւ 1087.1-րդ հոդվածների դրույթների՝ իրենց սահմանադրաիրավական բովանդակությանը համապատասխան կիրառումը երաշխավորելու համար անհրաժեշտ է իրավակիրառական պրակտիկայում հաշվի առնել միջազգային իրավական հետեւյալ սկզբունքային մտքեցումները.

- նկատի ունենալով, որ գրպարտությանն առնչվող գործերով առաջանում է արտահայտվելու ազատության իրավունքի նկատմամբ սահմանափակում կիրառելը գնահատելու խնդիր, իրավակիրառողները պարտավոր են հաշվի առնել, որ **արտահայտվելու ազատության իրավունքի ցանկացած սահմանափակում պետք է սահմանված լինի օրենքով, ծառայի իրավաչափ շահ պաշտպանելու նպատակին եւ լինի անհրաժեշտ փվյալ շահն ապահովելու համար,**

- վեճի առարկա հոդվածի իմաստով անձի պարիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն այլ անձանց արտաբերող գործողություններից պաշտպանվում է բացառապես քաղաքացիաիրավական կարգավորման միջոցով, եւ «անձ» արտահայտությունը վերաբերելի չէ իշխանության մարմիններին որպես իրավաբանական անձ,

- «գրպարտություն» եւ «վիրավորանք» եզրույթները պետք է դիտարկել դիտավորության, անձին անվանարկելու մտադրության առկայության համարեքսպում,

- չի կարող նյութական փոխհատուցում սահմանվել գնահատողական կարծիքների համար, ինչը ոչ անհրաժեշտ, անհամաչափ կերպով կսահմանափակի խոսքի ազատության հիմնարար իրավունքը, քանզի մամուլի դերն ավելին է, քան գուր փաստեր հաղորդելը. այն պարտավոր է մեկնաբանել փաստերն ու իրադարձությունները հասարակությանը փեղեկացնելու համար եւ նպաստել հասարակության համար կարեւոր հարցերի շուրջ քննարկումներին,

- մամուլի ներկայացուցիչների՝ պատասխանողի դերում հանդես գալու հանգամանքը չի կարող դիտվել որպես գործոն՝ առավել խիստ պատասխանատվություն սահմանելու համար,

- ներպետական մարմինների որոշումը պետք է հիմնված լինի գործի համար նշանակություն ունեցող փաստերի ընդունելի գնահատման վրա,

- պետք է առանձնակի վերապահումներով մոտենալ վիրավորանքի համար նյութական փոխհատուցման միջոցների կիրառմանը՝ նկատի ունենալով, որ Եվրոպական դատարանը բազմիցս նշել է, որ հանդուրժողականությունն ու լայն հայացքները ժողովրդավարության հիմքում են, եւ արտահայտվելու ազատության իրավունքը պաշտպանում է ոչ միայն ընդհանուր առմամբ ընդունելի համարվող խոսքը, այլ նաեւ հենց այն արտահայտությունները, որոնք կարող են ցնցող, վիրավորական կամ վրդովեցուցիչ համարվել ոմանց կողմից,

- նյութական փոխհատուցում նշանակելիս պետք է ըստ պարզաճի հաշվի առնվի արտահայտվելու ազատության վրա դրանց հնարավոր սահմանափակող ազդեցությունը, ինչպես նաեւ մարչելի այլ միջոցներով հեղինակության իրավաչափ պաշտպանության հնարավորությունը,

- արտավորող արտահայտությունների (գործողությունների) արդյունքում պարճառված վնասի դիմաց որպես առաջնահերթություն անհրաժեշտ է կիրառել ոչ նյութական փոխհատուցման ձեւերը: Նյութական փոխհատուցումը պետք է սահմանափակվի գրպարության ենթարկված անձի պարվին, արժանապարվությանը կամ գորճարար համբավին հասցված անմիջական վնասը հարուցելով, եւ նշանակվի միայն այն դեպքերում, երբ ոչ նյութական հատուցումը բավարար չէ պարճառված վնասը փոխհատուցելու համար,

- վնասի փոխհատուցման իրավաչափությունը որոշելիս պատասխանողի սահմանափակ միջոցները պետք է դիտվեն որպես գործոն, հաշվի առնվի պատասխանողի եկամուրների չափը, չսահմանվի պատասխանողի համար անհամաչափ ծանր նյութական բեռ, որը բացասական վճռորոշ ֆինանսական ազդեցություն կունենա վերջինիս գործունեության համար,

- ոչ նյութական վնասի համար նյութական փոխհատուցում պահանջող հայցվորը պետք է ապացուցի այդ վնասի առկայության փաստը,

- փոխհատուցման՝ օրենքով սահմանված առավելագույն չափը կիրառելի է միայն առավել լուրջ ու ծանրակշիռ հիմքերի առկայության դեպքերում,

- լոկ փաստերի քննադատական գնահատականը, որը չի պարունակում փաստական ենթատեքստ, որի կեղծ լինելը հնարավոր է ապացուցել, չի կարող

փոխհատուցման պահանջի հիմք հանդիսանալ: Սակայն, եթե անձի բարի համբավը ուրնահարվում է, եթե նույնիսկ ոչ սպույզ փեղեկավարությունը եղել է գնահատողական դատողություն, կարող է սահմանվել ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում,

- փոխհատուցում սահմանելիս պետք է հաշվի առնվեն այնպիսի գործոններ, ինչպիսիք են զգացմունքներին հասցված վնասը, ներողություն հայցելու պարաստ- փակամության բացակայությունը,

- լրագրողի՝ հանրային նշանակություն ունեցող փեղեկավարության գաղտնի աղբյուրները չբացահայտելու իրավունքից օգտվելու հանգամանքը չի կարող մեկնաբանվել ի վնաս պարասխանողի՝ փոխհատուցման չափը որոշելիս,

- հաշվի առնելով, որ հանրային պաշտոններ զբաղեցնող անձանց կամ քաղաքական գործիչների պարագայում հասարակական հեղափոխություն ներկայացնող հարցերի վերաբերյալ հրապարակումներն օգտվում են առավելագույն պաշտպանու- թյունից՝ հայցվորի նման կարգավիճակը չի կարող մեկնաբանվել ի վնաս պարասխա- նողի՝ փոխհատուցման չափը որոշելիս,

- անհրաժեշտ է հաշվի առնել, թե հայցվորի համբավին ու պարվին հասցրած վնասը մեղմելու համար արդյո՞ք հայցվել է օգտագործվել են արտադարական հատուցման ձևերը, այդ թվում՝ կամավոր կամ ինքնակարգավորման մեխանիզմները,

- պետք է պարտադիր կերպով կողմերին առաջարկվի հաշտության գալ եւ աջակցություն ցուցաբերվի այդ հարցում: Վնասը գնահատելիս հաշտեցման առաջարկը պետք է դիտարկել որպես մեղմացուցիչ հանգամանք,

- պետք է բացահայտ կերպով ճանաչվեն ճշմարտությունը պաշտպանելու իրա- վունքը, կարծիքը պաշտպանելու իրավունքը եւ այլ անձանց խոսքը փոխանցելու իրա- վունքը:

ՆՏ սահմանադրական դատարանը գտնում է նաեւ, որ ՆՏ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի դրույթների սահմանադրաիրավական բովանդակու- թյունից են բխում այս մտերցումները, որոնք պետք է հետետողական ու համակարգային ընդգրկմամբ հաշվի առնվեն իրավակիրառական պրակտիկայում, ինչպես նաեւ դրվեն օրենսդրական հետագա զարգացումների հիմքում:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Նայաստանի Նան- րապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Նայաստանի Նանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 68-րդ հոդվածներով, Նայաստանի Նանրապետության սահմանադրական դա- տարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. Նայասրանի Նանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածը համապարասխանում է Նայասրանի Նանրապետության Սահմանադրությանը՝ սույն որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումներից բխող սահմանադրահրավական բովանդակության եւ Նայասրանի Նանրապետության սրանձնած միջազգային պարտավորությունների շրջանակներում:

2. Նայասրանի Նանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՆՈՂ

Գ. ՆԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

15 նոյեմբերի 2011 թվականի
ՍԴՈ- 997